

De Saambinder

KERKELIJK WEEKBLAD DER GEREFORMEERDE GEMEENTEN

Meditatie

De opgestane Levensvorst

“Die de dood heeft teniet gedaan...”
(2 Timotheüs 1 vs. 10, midden)

Paulus schreef deze tweede brief aan Timotheüs vlak voor zijn terechtstelling in Rome. Hij zit gevangen te Rome. En vlak voordat hij nu zelf als een drankoffer geofferd wordt, want de tijd van zijn ontbinding is aanstaande, schrijft hij deze tweede brief aan zijn geestelijke zoon Timotheüs.

En in vers negen van dit hoofdstuk mag Paulus dan met insluiting van zichzelf roemen in vrije gunst alleen. Terugzien op het eeuwige Welbehagen Gods, de bron der zaligheid: *naar Zijn eigen voornemen*. Maar ook zinken op het enige fundament der zaligheid: *en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus, vóór de tijden der eeuwen*.

En door de komst van de Heere Jezus in het vlees is die van eeuwigheid geschonken genade nu geopenbaard, *door de verschijning onzes Zaligmakers Jezus Christus, die de dood heeft teniet gedaan...*

“Die de dood heeft teniet gedaan”. De paasdagen liggen weer achter ons. De grote vraag voor ons allen is echter: *“Wat heeft het ons nu persoonlijk gebracht?”* Hebben we alleen maar uitwendig de prediking aangehoord, de opstanding van Christus herdacht? Of zijn er ook nog jonge mensen, die op hun knieën hebben gelegen in het verborgene en die gesmeekt hebben of de Heere Zelf eens tot hun ziel zou willen spreken, en of Hij Zelf die schatten en weldaden die door de

Heere Jezus verdiend zijn, aan hun zielen zou willen *wegschenken*? En of Hij die dood binnen in ons hart eens teniet zou willen doen.

Want jonge vrienden, onthoudt dat toch, dat is zo allernoodzakelijkst. Het is niet genoeg, dat de Heere Jezus geboren werd, dat Hij leed en stierf, en opstond uit de dood, nee de grote vraag is: *“Zijn al die schatten nu ook voor mij? Heeft Hij ook mijn dood, waarin ik geestelijk verzonken lig, teniet gedaan?”* Voor velen in onze dagen is dat helemaal geen vraag. Natuurlijk zijn die schatten voor hen. Zij zijn immers gedoopt en zij zoeken de Heere en je moet toch geloven wat in Gods ‘Woord staat? Zij zijn toch kinderen van het verbond? En op een heel lichtvaardige wijze beelden zij zich in dat de Heere Jezus ook voor hen leed en stierf en opstond en dat zij nu ook zalig zullen worden. En van een overtuiging en wat gevoeligheden en enige blijdschap in het Woord, maken zij hun grond voor de eeuwigheid.

Maar als de Heere in je hart gaat werken (en vraag daar toch veel om), dan ga je niet zien dat je gelooft en bekeerd bent en op weg bent naar de hemel, maar dan ga je zien, dat je God mist. Ontzettend. En dat je overal buiten staat! En dat je gezondigd hebt tegen een heilig en rechtvaardig maar ook tegen een goeddoend God. Ja, dan ga je er juist iets van inleven dat je midden in de dood ligt. Bij de één gaat dat snel,

krachtig, bij een ander behaagt het de Heere om dat van lieverlee te leren, allengskens (om het zo eens te zeggen), maar een ieder van dat levend gemaakte volk, krijgt kennis aan de geestelijke doodsstaat waarin zij liggen. Ja, dat zij midden in de dood liggen. En dan zo goed geschapen, zo goed uit de handen van hun Schepper voortgekomen. En nu midden in de dood te liggen! Wat een schuld en wat een verlorenheid.

Ze kunnen niet geloven, en niet bidden en niet op de Heere zien. Zij gaan wenend over de aarde. Ze hebben vaak meer inwendige dan uitwendige tranen. Zij kloppen met de tollenaar op de borst: *“O God, wees mij, zondaar genadig!”*

En er is voor hen geen Persoon zó verborgen, dan de Heere Jezus. Ze hebben wel heel hun leven over Hem gehoord, in de prediking, uit het Woord, op de catechisaties en noem maar op. En toch: Ze kennen Hem niet! En op de bodem van hun hart ligt de smeekbede: *“Wie is Hij, Heere, opdat ik in Hem moge geloven?”* Lezers, kennen wij daar ook iets van? Misschien zegt u wel: *“Wat heeft dat nu met Pasen te maken?”* Wel, alles!! Want voor zulken krijgt

Inhoud

Meditatie:	
De opgestane Levensvorst	1
Lezen in de Christenreis (12) . .	2
Om een oude drieslag	4
Commentaar:	
Kelly-Wrongful life	6
Uit de bibliotheek	7
Isaac da Costa (6)	8
Kerknieuws	9
Berichten	9
Predikbeurten	10

DE SAAMBINDER
Kerkelijk weekblad
der Gereformeerde Gemeenten.

Uitgave ten bate van de Emerituskas.

Hoofdredacteur: ds. A. Moerkerken.

Bijdragen van medewerkers en boeken ter recensie aan:

ds. A. Moerkerken,
Händelstraat 1,
2901 JC Capelle aan den IJssel,
tel. 010-4472388, fax 010-4472263.

Redacteur: ds. G.J. van Aalst.
Molendijk 136, 3286 BK Klaaswaal
tel. 0186-576990, fax 0186-575105

Kerkelijk nieuws en berichten aan:

redactie-secretaris: C.G. van Es
Ronsseweg 527,
2803 ZJ Gouda,
tel. 0182-571292, fax 0182-533928.

Administratie en betalingen van
abonnements, adreswijzigingen,
predikbeurten en beroepingswerk
aan:

De Saambinder - abonnementen,
Postbus 608, 3440 AP Woerden,
tel. 0348-489900, fax 0348-483599.
Postbankno. voor
abonnementsgelden: 64327.

Alle advertenties aan:

Administratie van De Saambinder:
J. Honkoop, Jan Willem Frisohof 53,
2517 LA 's-Gravenhage,
tel. 070-3514465, fax 070-3512718.
Postbankno. 256686.

Correspondentie-adres
Noord-Amerika:

Mr. Clarence Bleeker
1233 Leffingwell Av, N.E.,
Grand Rapids, Michigan,
U.S.A. 49505.

Abonnementsprijs
bij vooruitbetaling:

voor Nederland: € 11,- per halfjaar
(te betalen per 1 april en 1 oktober
d.m.v. een acceptgiro)

voor het buitenland:

Luchtpost:

Amerika \$ 56,-, Canada \$ 68,-.

Zeepost:

Amerika \$ 49,-, Canada \$ 59,-.

Advertenties € 0,50,- per mm.

Familieberichten

€ 0,40,- per mm.

Deze prijzen zijn excl. 19% btw.

Advertenties dienen uiterlijk
donderdagmorgen in bezit van de
administratie te zijn.

Faxberichten vrijdag voor 12 uur.

Rouwadvertenties tot uiterlijk
maandagmorgen 12 uur (telefonisch).

De redactie kan niet aansprakelijk
worden gesteld voor de inhoud van de
advertenties en de ter recensie
aangeboden boeken.

die opgestane Levensvorst nu zulk een onuitsprekelijke waarde. Van Hem schrijft Paulus aan Timotheüs: "Die de dood heeft teniet gedaan" ... Wat een wonder, wij onderworpen aan een drievoudige dood: de lichamelijke dood, de geestelijke dood en de eeuwige dood, maar Hij heeft de dood teniet gedaan. Hij heeft stervend aan het vloekhout de dood gedood voor de Zijnen, Hij heeft Zijn ziel uitgestort in de dood, Hij heeft Zich vrijwillig aan de drievoudige dood onderworpen, en alzo de dood teniet gedaan. Maar Hij heeft ook, op die Paasmorgen, over de dood en de hel en het graf getriomfeerd. En daar moeten we nu in de weg van een GESCHONKEN geloof deel aan verkrijgen, zal het wél met ons zijn.

Hij, de opgestane Levensvorst, heeft de poorten van de dood weggedragen, gelijk éénmaal Simson de poorten van Gaza wegdroeg, waardoor hij besloten was. En daarom kan het nu nog voor de grootste der zondaren, voor de meest verharde, de meest biddeloze, ja voor dode zondaren. Omdat Hij de dood heeft teniet gedaan. Wij, die het oordeel van de drievoudige dood ons hebben onderworpen, wij die gekozen hebben voor de dood en een verbond sloten met de hel, wij kunnen nog levend gemaakt worden door de onwederstandelijke werking des Heiligen Geestes. Op grond van het borgwerk van Hem, Die de dood heeft teniet

gedaan. Alleen uit vrije soevereine genade! En daartoe is Hij nu opgestaan, om de verworven weldaden toe te passen. Aan een volk dat zichzelf leert kennen midden in de dood te liggen. Dat is nu ook de prediking van Pasen: De HEERE moet er Zelf aan te pas komen. Hij Zelf moet en kan die banden van blindheid, duisternis, vijandschap, ongeloof en verharding, ja kort gezegd: die BANDEN DES DOODS verbreken. En in welke weg wil de Heere dat leven nu schenken? In de weg van het gebed. Nee, niet dat daarin enige verdienste zou liggen, dat nooit, maar het is wel de weg waarin de opgestane Koning die weldaden door Zijn lijden en sterven verworven, wil wegschenken uit louter genade.

O jonge mensen, smeekt toch om de waarachtige bekering die uit God is. Dan ga je leren zelf door eigen schuld midden in de dood te liggen. Dan ga je ook leren dat alle zelfverlossingspogingen op de eeuwige dood uitlopen. Maar welk een onuitsprekelijk wonder als dan Hij geopenbaard wordt in je ziel, als de Weg, de Waarheid en het Leven, Die de dood heeft teniet gedaan. Ja, Die MIJN dood heeft teniet gedaan. Dat zal het grootste wonder zijn. De Heere, Die eeuwig leeft, werke dit Godswonder in ons aller ziel. Hij wil erom gevraagd worden.

Hardinxveld-Giessendam,

Ds. W.J. Karels

Lezen in de Christenreis

(12)

Bij-einde

Christen weet te ontsnappen uit de stad IJdelheid. Buiten de stad voegt zich iemand bij hem die vertelt dat hij door het spreken en door het lijdzame gedrag van Christen en Getrouwe tot inkeer is gekomen. Hij heeft daardoor middellijk de weg der waarheid mogen kiezen en wordt de metgezel van Christen tot het einde toe. 'Een is er gestorven en een andere is uit zijn as herrezen' schrijft Bunyan. Steeds blijft het waar: het bloed der martelaren is het zaad der Kerk. Volgens *Hopende* (zo noemt Bunyan deze nieuwe pelgrim) zijn er in de stad nog meer tot inkeer geko-

men. Zoals op andere plaatsen in de Christenreis tekent Bunyan direct hierna, dat er ook valse motieven zijn waarop iemand de pelgrimsweg kiest. Bij Hopende was het een innerlijke overtuiging, gewerkt door Gods Geest, waarvan we later nog zijn verslag zullen horen.

Als zij even later iemand inhalen en hem vragen waar hij heengaat, antwoordt deze zonder aarzelen: 'Ik kom uit de plaats Schoonspraak en ben op reis naar de Hemelstad'. Hij zegt echter niet zijn naam. Als Christen hem vraagt wie zijn familie is, komt het echter wel uit wie hij is. Heel scherp tekent Bunyan dan wie *Bij-einde* in feite is. We kunnen

immers iemand pas goed kennen als wij weten met wie hij eensgeestes is. Hij noemt de namen van zijn verwanten: de heer Draaibord, de heer Tijdsdienaar, de heer Schoonspraak (dit wil zeggen iemand die innemend en hoffelijk zich kan voordoen), de heer Glad-van-Tong, en vooral niet te vergeten Dominee Twee-tongig. De benaming "Bij-einde" komt ook duidelijk uit, als hij vertelt dat zijn overgrootvader een schipper was, die 'de ene kant uit keek, maar de andere kant op roeide'. Trouwens, zijn vrouw is een dochter van mevrouw Veinzerij.

Als hij verder iets zegt over zijn opvattingen met betrekking tot de godsdienst, namelijk dat hij niet zo is als die mensen die alles zo streng nemen en dat hij de godsdienst aanhangt als alles voor de wind gaat en als de meeste mensen daarmee ingenomen zijn, herkent Christen hem dadelijk. 'U bent Bij-einde'. Het zal ons duidelijk zijn, dat met deze figuur bedoeld wordt dat iemand om allerlei bijbedoelingen de godsdienst kan aanhangen. 'Ik pas me aan bij de opvattingen van de tijd', zegt Bij-einde. Als Christen hem vertelt dat ware pelgrims zo dikwijls tegen de stroom op moeten roeien, weigert hij zich bij hem aan te sluiten, omdat hij zijn eigen principes niet wil loslaten. 'U moet niet over mijn geloof heersen', is zijn weerwoord.

Wat een mensenkennis komt hier openbaar bij Bunyan! Er kan zoveel schijn-godsdienst zijn, waarvan de onderliggende motieven niets te maken hebben met de vreze des Heeren. Eer, aanzien en voordeel zijn vaak de innerlijke drijfveren. De buitenkant kan schoonschijnend zijn, maar de grond deugt niet. Zo'n godsdienst kan ook geen standhouden voor Gods rechterstoel. In een kanttekening bij deze passage staat zo treffend: 'Een belijder wordt beter getoetst door een week in de gevangenis te verkeren dan een maand in de kerk', met andere woorden: door verdrukking komt wel uit wat het ware is. Het komt nog duidelijker uit wie Bij-einde is, als hij zijn vrienden ontmoet, die met de volgende namen worden aangeduid: "Houd-de-Wereld-Vast, Geldwolf en Gierigaard". Samen spreken ze smalend over die "streng christenen", die er hun eigen principes op na houden en die in alles van God

afhankelijk zijn. Bij-einde en zijn vrienden berekenen liever wat voor hen het gunstigst uitkomt. Zij zijn voor een godsdienst die algemeen aangeprezen wordt. Zij hebben er geen moeite mee, dat een predikant wat water in de wijn doet wat zijn principes betreft, als hij daardoor een grotere gemeente kan krijgen en een ruimer inkomen. Zij vinden het ook geoorloofd, dat een koopman de godsdienst gebruikt om meer klanten te winnen en er dus beter van te worden.

Als Bij-einde en zijn vrienden deze opvattingen aan Christen voorleggen, antwoordt deze zo duidelijk uit de Schrift dat gierigheid een wortel is van alle kwaad, dat zij geen weerwoord meer hebben. Christen maakt een en ander duidelijk met de voorbeelden van Hemor en Sichem, die de besnijdenis wel wilden ondergaan om tijdelijk voordeel, de Farizeeën, die op de hoeken van de straten stonden te bidden en de huizen der weduwen opaten, Judas, die een discipel was en toch ook een dief, Simon de Tovenaar die de gave van de Heilige Geest met geld wilde kopen. De les uit deze typering van Bij-einde moet ons wel ter harte gaan. De Heere kent de verborgen bedoelingen van ons allen. We kunnen mensen bedriegen, maar de Heere niet. Het is uit deze omschrijving van Bij-einde en zijn vrienden ook duidelijk dat men God en de Mammon kan dienen, als de vreze des Heeren niet de grondslag van ons leven is, of als de vreze des Heeren niet in oefening is.

De heuvel Gewin

Even hebben Christen en Hopende wat rust in de vlakte Gemak (of Verlichting), maar die vlakte is maar klein en zij hebben die spoedig weer achter de rug. De verkwikkingen in het leven van ware pelgrims zijn over het algemeen maar van korte duur. Zij komen nu bij de *heuvel Gewin*, waar een zilvermijn is. Deze bijzonderheid heeft al menigeen nieuwsgierig gemaakt daar een kijkje te nemen. De grond dicht bij de rand van de mijn is echter verraderlijk, plotseling brokkelt hij af en men kan naar beneden vallen. Zo zijn er al velen omgekomen of voor hun leven verminkt geworden.

Het materialisme verslindt ook heden velen. De verzoeking van

de duivel zijn verguld met een aantrekkelijke, schone schijn. Hoe velen zijn door een wereldse geest meegesleept, omdat geld en goed zo'n aantrekkingskracht op hen had. Hun ziel en zaligheid hebben zij eraan gewaagd. En de verlokking is soms sterk. Immers, Demas staat op enige afstand van de heuvel Gewin en roept de voorbijgangers toe: 'Kom van de weg af en ik zal u iets laten zien! Zonder veel moeite kunt u rijk worden'. Het is alsof we de oproepen horen of zien van de aantrekkelijke beleggingen in onze tijd. Uw kapitaal wordt zonder uw inspanning vele malen vermeerderd! Zelfs Hopende voelt een neiging in zich om te gaan kijken naar de zilvermijn. Maar dan moet men wel "van de weg af"! Christen weigert echter resoluut. 'Dit is een valstrik, een belemmering op de pelgrims-weg', zegt hij. Aan Demas stelt hij de vraag, of het niet gevaarlijk is naar de mijn te gaan. Demas zegt, dat het alleen gevaarlijk is voor degenen die onvoorzichtig zijn, maar terwijl hij dit zegt, bloest hij. Hij weet wel beter: hebzucht en voorzichtigheid gaan niet samen! Christen ontmaskert deze Demas: 'U bent een vijand van de rechte wegen des Heeren. U bent zelf van de weg afgegaan en wilt u ons verleiden?' Als Demas zich nog wil verontschuldigen door te zeggen dat hij toch ook een zoon van Abraham is, zegt Christen: 'Ik weet, dat uw overgrootvader Gehazi was en uw vader is Judas'.

Wat een ernstige waarschuwing voor ons allen: leven bij het Woord van God en geheel opgaan in een materialistische levenswijze kan niet samengaan. Het gaat hier niet om de vraag, of men rijk mag zijn. God heeft immers beiden gemaakt: rijken en armen. Is echter de Mammon onze afgod, dan kunnen we wel zeggen met Demas, dat we 'een zoon van Abraham zijn', maar dan zijn we wel familie van Gehazi en Judas! En hoe het met zulke mensen afloopt, vertelt Bunyan ons in het volgende: Bij-einde en zijn vrienden gaan op de eerste wenk van Demas van de weg af en keren zich gretig tot de zilvermijn. Zij zijn echter nooit meer teruggezien!

Om een oude drieslag

Ellende, verlossing, dankbaarheid. De drie stukken lopen als een rode draad door onze Heidelbergse Catechismus. De opstellers, Zacharias Ursinus en Caspar Olevianus, hebben deze orde gevonden in Gods Woord en zelf bevindelijk doorleefd. Toch kwam er in de loop van de tijd ook kritiek op de drieslag. Volgens sommigen zou ze het leven der genade in een schema persen of een voorwaardelijk Evangelie bevorderen. Daarom kan het geen kwaad met elkaar nog eens na te denken over de orde van de Catechismus. Directe aanleiding is een rede van dr. W. Verboom.

Dr. Verboom sprak de rede december vorig jaar uit, toen hij aan de Leidse universiteit het ambt aanvaardde van hoogleraar vanwege de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk. Aan de theologische faculteit doceert hij inmiddels een kleine negen jaar in de geschiedenis van het gereformeerd protestantisme. Vooral de belijdenisgeschriften hebben zijn belangstelling. Dat is een goede zaak. Een grondige kennis van de gereformeerde belijdenis is een onmisbaar element in een theologische opleiding.

Van de hand van dr. Verboom zagen inmiddels studies over de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Heidelbergse Catechismus het licht. Onlangs verscheen de rede die hij in december uitsprak in druk. Ze kreeg een niet eenvoudige titel mee: *Een oude drieslag als theologisch paradigma in de twintigste eeuw*. Dr. Verboom legt in een voetnoot uit dat hij met 'paradigma' bedoelt de wijze waarop de drie stukken ellende, verlossing en dankbaarheid zijn uitgelegd. Hij onderzocht hiervoor zo'n zeventig(!) catechismusverklaringen uit de twintigste eeuw.

Vanzelf is het niet mogelijk om in dit artikel de hele rede van dr. Verboom samen te vatten. Dat we er aandacht aan besteden, komt door het belang van de zaak: de zuivere prediking van de drie stukken. Hebben we het mis als we vermoeden

den dat er ook onder ons soms kritiek is op de prediking van de drie stukken? Verder komt in de rede van de Leidse hoogleraar de catechismusverklaring van ds. G.H. Kersten aan de orde. Dat verhoogt onze belangstelling.

Doorleefd

Dr. Verboom onderscheidt vijf modellen, vijf gezichtspunten waaronder de drie stukken worden belicht. Het eerste model behelst, met de woorden van de auteur, de *bevindelijk-chronologische* uitleg. Dat wil zeggen: de drie stukken moeten persoonlijk doorleefd worden. Daarbij is de orde niet willekeurig. Als Gods Geest in een zondaar werkt, leert deze eerst bevindelijk zijn ellende kennen. Hij leert dat hij door zijn zonden buiten God ligt. Vanzelf bedoelen we niet dat een kind van God op een bepaald moment deze ellendekennis achter zich laat. Maar wel dat er door ontdekkend licht plaats wordt gemaakt voor het tweede stuk: de verlossing in Christus. Het derde stuk is evenzeer onmisbaar: de dankbaarheid, de hartelijke begeerte om naar al Gods geboden te leven. De kennis van deze drie stukken zal in het leven der genade verdiept worden. Telkens in deze Goddelijke orde.

U voelt dat dr. Verboom in dit eerste model de prediking samenvat zoals die altijd onder ons heeft geklonken. Daarom komen we op dit eerste model terug. Maar eerst enkele kanttekeningen bij de andere modellen. Dr. Verboom beschrijft als tweede het model van de *veronderstelde wedergeboorte*, de leer van Abraham Kuyper dus. Volgens Kuyper moeten we ervan uitgaan dat pasgeboren kinderen een kiem van nieuw leven bezitten. De kennis van de drie stukken is daarom al aanwezig. De zondaar moet er zich nog van bewust worden dat hij én zondaar is én verlost én geroepen tot dankbaarheid. Helaas leidde een prediking in deze lijn tot grote oppervlakkigheid binnen de Gereformeerde Kerken.

Eén kanttekening hierbij. De leer van de veronderstelde wedergeboor-

te mag uit de tijd zijn, maar de gedachte van een 'veronderstelde geloof' allerm minst. U kent het wel: We bidden ernstig, gaan trouw naar de kerk, zijn aangedaan door een ernstige preek, zetten ons in voor Gods Koninkrijk... dat hebben we toch niet van onszelf? Dan mogen we toch geloven dat we erbij horen? En zo willen we vervolgens behandeld worden. Vragen komen dan bij ons boven. De bevindelijke kennis van ellende, verlossing en dankbaarheid, met voorop de zondekennis, is dat wel zo nodig? Is dat geen schema van theologen? We moeten eenvoudig geloven! Voelt u de actualiteit van dit 'model' van Kuyper, laten we zeggen als waarschuwing hoe het niet moet?

Zelfonderzoek

In de vervolgeschiedenis van de Gereformeerde Kerken, zo rond de vrijmaking van 1944, kwam een derde model op. Het *verbond* staat daarin centraal. Alle kinderen, stellen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) nog altijd, zijn verbondskinderen. De mens moet gelovig antwoord geven op Gods beloften die hem in de doop zijn verzegeld. In dat geloof leert hij de drie stukken als een eenheid kennen. Zondekennis voorafgaand aan de kennis van de verlossing? Die gedachte wijzen gereformeerd-vrijgemaakten af, zo lezen we in de rede van dr. Verboom. Daarbij tekent hij aan dat de kennis van ellende en verlossing in dit model nogal verstandelijk van aard is. Geloven, zo schrijft de hoogleraar uit Leiden over de vrijgemaakten, is het aannemen van Gods belofte van heil. Niet gebaseerd op gevoel of beleving, maar op overleg. De vraag of men een ware gelovige is, (zelfonderzoek) heet zelfs verkeerd. U voelt het grote gevaar van een dergelijke prediking. Zielen worden op losse gronden gerustgesteld.

Leerzaam is verder om in de rede van dr. Verboom te lezen wie de orde van ellende, verlossing en dankbaarheid geheel op de kop zette. Dat is niemand minder dan Karl Barth, de theoloog die talloze dwalingen de kerk heeft binnengeloodst. Volgens Barth staat het Evangelie voorop, vanuit de kennis van de verlossing kan er pas sprake zijn van de kennis van de ellende. Horen we ook onder ons soms niet de gedachte dat de mens zijn zonde pas leert kennen in

confrontatie met het kruis op Golgotha? Of, wat milder geformuleerd, horen we soms niet de beeldspraak van een drieluik? Die drieluik moeten we openklappen. Dan zien we vooral het middenpaneel, Christus, en valt er vanuit het middenpaneel (Christuskennis) enerzijds ontdekkend licht over ons leven (ellendekennis) en anderzijds licht over Gods vermaningen in Zijn Woord (dankbaarheid).

Laten we bij zulke voorstellingen bedenken dat wie van het plaatsmakende werk door Gods wet niet wil weten, of dit in de praktijk verdoezelt, zich in het gezelschap bevindt van... Karl Barth. Voor alle duidelijkheid merken we nog op dat het een andere vraag is of de ellendekennis *verdiept* wordt in het licht van een doorleefde kennis van het lijden van Christus. Dat is waar! Maar tegelijk blijft staan dat de ellendekennis *begint* als God de eis van Zijn wet in het hart afdrukt en in die weg behoefte gaat werken naar verlossing, ja naar de Verlosser, Die in de eerste overtuigingen nog zo verborgen is.

Ds. Kersten

We beloofden terug te komen op het eerste 'model', waarin de catechismusverklaring van ds. Kersten centraal staat. We kunnen niet blij zijn met het etiket 'voorwaarde', dat dr. Verboom herhaaldelijk en nogal gemakkelijk opplakt. Zo zou ellendekennis volgens ds. Kersten voorwaarde zijn voor de kennis van de verlossing. Later stelt dr. Verboom dr. H.F. Kohlbrugge op dit punt zelfs tegenover ds. Kersten. Ook Kohlbrugge leerde een bevindelijke doorleving van de drie stukken, maar deze volgorde draagt bij hem – gelukkig, zo lijkt dr. Verboom te denken – 'nooit een voorwaardelijk karakter', zo lezen we.

Wat bedoelt dr. Verboom toch met het woord 'voorwaarde'? Maakt de Heere in de weg van de bekering plaats voor de verlossing door het openleggen van de ellendestaat? Ja toch, zo leren we, om maar één voorbeeld te noemen, uit Romeinen 3:19-21. Dat heeft niets te maken met voorwaarden. Dat is een Goddelijke *orde*. Moet de mens eerst een bepaalde maat van ellendekennis voortbrengen als voorwaarde om de verlossing te mogen omhelzen? Volstrekt niet, de mens ligt verloren,

is verduisterd in zijn verstand, kan aan Gods eis niet voldoen. Juist dááaraan ontdekt God door Zijn Geest. We menen dat het gesprek over de drie stukken niet echt wordt geholpen door etiketten als 'voorwaardelijk'. Voor velen is dit ene woord al voldoende om een complete preek af te keuren. 'Onze dominee preekt zo voorwaardelijk'.

Ernstiger wordt het als dr. Verboom de catechismusprediking van ds. Kersten samenvat. Hij herhaalt nog eens dat ds. Kersten de ellendekennis als voorwaarde aan het geloof in Christus laat voorafgaan. En dan komt het: De ellendekennis is 'dus geen onderdeel van het geloof, maar staat daar min of meer los van'. Mogen we dit een mistekening noemen? Laten we ds. Kersten zelf maar citeren uit zijn *Korte lessen over Kort Begrip*. Daar lezen we: 'Het kennen, waarvan de onderwijzer spreekt, is de vrucht van de verlichting des Heiligen Geestes in het hart der uitverkorenen. Hij opende der blinden ogen en doet de staat der ellende kennen. O, dan wordt het met zulk een mens gans verloren; dan wordt hem alle rust opgezegd, opdat hij de verlossing in Christus door het geloof verkrijge en de Heere door Zijn eigen werk in hem verheerlijkt worde' (blz. 18). Z? heeft ds. Kersten de drie stukken onderwezen, dus niet los van elkaar, maar in nauw verband met elkaar, niet voorwaardelijk, maar in alles het werk van een Drie-enig God.

Eigen opvatting

We kijken nog een ogenblik naar de conclusies en de eigen opvatting van dr. Verboom. De hervormde hoogleraar stelt concluderend vast dat de 'eigen geloofsbeleving de interpretatie van de drieslag bepaalt'. Een compacte zin met een ingrijpende inhoud! Als we goed lezen, bedoelt dr. Verboom dat velen die vasthouden aan de Catechismus naar believen een eigen kleur geven aan de volgorde ellende-verlossing-dankbaarheid.

Waarom gebeurt dat? Misschien, suggereert dr. Verboom, heeft Ursinus, de hoofdauteur van de Catechismus, er zelf aanleiding toe gegeven. Met andere woorden: Ursinus is zelf niet helder geweest. In de Catechismus, legt dr. Verboom uit, overheerst de *eenheid* in de drieslag, terwijl in Ursinus' uitleg van de

Catechismus, in zijn *Schatboek*, de kennis van de ellende aan de verlossing *voorafgaat*. Dat laatste heeft dr. C. Graafland in 1980 al onomwonden gesteld, toen hij schreef dat er 'geen enkele onduidelijkheid' over is dat Ursinus de drie stukken ziet als een volgorde in het ontvangen van het heil. Ursinus, stelt dr. Verboom nu, is eigenlijk met zichzelf in strijd. Eerst, in de Catechismus, de *eenheid* van de drie stukken, dan, in het *Schatboek*, een *volgorde*.

Mogen we nu de suggestie van dr. Verboom merkwaardig noemen? De volgorde van de drie stukken, die de Leidse hoogleraar in het *Schatboek* aantreft, staat toch duidelijk in de Catechismus? Als we in zondag 1, antwoord 2 lezen: 'Ten eerste... ten tweede... ten derde' dan is toch duidelijk dat hier geen orde wordt getekend die je naar eigen inzicht kunt omgooien? De kernvraag is dus: is er gebrek aan overeenstemming tussen de Ursinus' Catechismus en Ursinus' *Schatboek*? Met als praktische spits: mogen we onszelf de vrijheid veroorloven om in de prediking over de drie stukken af te wijken van het *Schatboek* en ondertussen menen dat we in het spoor van de Catechismus gaan?

Ons antwoord luidt: nee. Is het in het alledaagse leven niet hoogst ongebruikelijk om tegenstrijdigheden te zoeken tussen een standpunt van een persoon en de toelichting die diezelfde persoon op zijn standpunt geeft? Als er geen klaarblijkelijke tegenspraak is – en die is er volgens dr. Verboom met betrekking tot Ursinus niet – dan legt een toelichting een standpunt uit. Toegepast op onze vraag: het *Schatboek* legt de Catechismus uit. Vanzelf, zegt iemand, zo heeft Ursinus het bedoeld. Dus, stel dat de bedoeling van de Catechismus niet geheel duidelijk zou zijn – in de orde van ellende, verlossing en dankbaarheid is ons troostboek dat overigens wél – dan gaan we te rade bij de toelichting in het *Schatboek*, waardoor de zaak n?g duidelijker wordt.

Afstand

Het lijkt er op dat dr. Verboom wat afstand schept tussen de Catechismus en het *Schatboek* van Ursinus om daardoor het goed recht te verdedigen van de diverse modellen. Met andere woorden: ds. Kersten, Kuiper, gereformeerd-vrijgemaakten,

Karl Barth, ze hebben in zekere zin allemaal recht van spreken... omdat Ursinus niet zo helder was.

Zelf neemt dr. Verboom vervolgens de Kerkorde van de Palts uit 1563, waarin de vierde druk van de Catechismus werd opgenomen, als een sleutel om het leerboek te verstaan. Hij komt daarmee tot een eigen opvatting van de drieslag, die we niet graag voor onze rekening nemen: 'Het kind van de gemeente

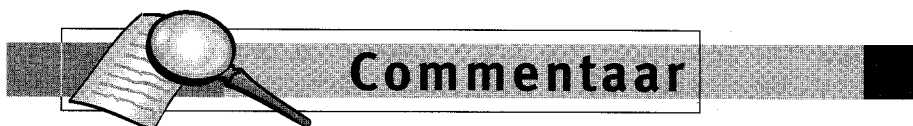
op de leerweg tussen Doop en Avondmaal leert: ik ben ellendig, ik ben verlost en ik ben tot dankbaarheid geroepen.' Laten we, om de Catechismus te verstaan, de omweg van dr. Verboom via een kerkorde maar niet volgen, maar luisteren naar het heldere *Schatboek*, de eigen uitleg van Ursinus. Die route is wel zo veilig.

Redactie

zenden kippen in verband met de vogelpest. Deze filosoof gaat ervan uit dat tegenwoordig algemeen aanvaard is dat een baby pas een (menselijk) persoon wordt door interactie met andere mensen. Fundamenteel verschil is er volgens hem niet tussen een ongeborn vrucht en een net geboren kind. Dat laatste zijn we met hem eens. Ook een ongeborn kind leeft. We verschillen alleen volstrekt met hem als het gaat om de beschermwaardigheid van dit leven. Nu verkondigt deze meneer helaas geen nieuw geluid. Hij sluit aan bij de opvattingen die dr. C.W. Rietdijk in 1999 verkondigde dat het leven van ernstig gehandicapten en criminelen moet kunnen worden beëindigd. De relatie die von Schmid legt met het ruimen van kippen in verband met de vogelpest zal hem vooral door hen die een gehandicapt kind hebben niet in dank worden afgenomen. Het verbaast je overigens wel dat er geen stroom van protest tegen dit soort uitspraken komt. Of zouden we in Nederland al zover zijn dat het nog maar een kwestie is van jaren dat wat nu nog een enkeling uitsprekt, door velen zal worden bepleit, die het nu alleen nog maar denken? De egoïstische mens, die geen raad meer weet met lijden en pijn. De mens die niet meer wil weten van de oorzaak van alle moeite en verdriet in het leven. 'We accepteren geen ziekte meer, geen pijn-tjes. We aanvaarden het ouder worden en het bijbehorende verval niet meer', zegt prof. dr. H. Galjaard, internationaal vermaard klinisch geneticus aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Gediskwalificeerd leven

Door de uitspraak van het Gerechtshof in de zaak Kelly wordt gehandicapt leven gediskwalificeerd. Het had er eigenlijk niet moeten zijn. Een slag in het gezicht van al degenen die met een handicap door het leven moeten. Die alle moeite, pijn en verdriet ondervinden als gevolg van de aangeboren lichamelijke beperkingen. Ze moeten zich ook nog schuldig gaan voelen voor het feit dat zij er überhaupt *zijn*. Ouders moeten zich bij alle moeite en verdriet die het krijgen en opvoeden van een gehandicapt kind toch al met zich mee brengt ook nog eens schuldig gaan voelen dat ze het kind hebben doen geboren worden.

Kelly – wrongful life

De naam Kelly zegt u misschien wel wat. Er is al zoveel over geschreven in de krant. Kelly is het negen jaar oude gehandicapte meisje. Praten kan ze niet, lopen ook niet: ze heeft misvormde voetjes. Verder herkent ze nauwelijks mensen en lijkt ze voortdurend pijn te lijden door onder andere astma, hartproblemen en inwendig stoornissen. Daarnaast ziet en hoort ze slecht. Wat is er zo bijzonder aan Kelly? Er zijn toch veel meer gehandicapte kinderen? Er zijn er waar de handicaps nog meer zijn dan bij Kelly. Dat we toch aandacht vragen voor Kelly is vanwege het feit dat op 26 maart jl. het Haagse Gerechtshof bepaalde dat de ouders van Kelly schadevergoeding kunnen vorderen voor fouten die een verloskundige van het ziekenhuis heeft gemaakt. Deze verloskundige heeft verzuimd de informatie van de moeder serieus te nemen om een onderzoek te doen naar het ongeborn kind. Was dit onderzoek wel gebeurd, dan zouden de ouders van Kelly haar geboren kunnen laten worden of haar kunnen laten aborteren. Ziedaar het zelfbeschikkingsrecht van de mens. Kelly had nooit geboren mogen worden!

Onterecht leven

Daarom kan Kelly zelf ook smartengeld eisen van het Leids Universitair Medisch Centrum. Kennelijk heeft Kelly het recht om niet geboren te worden. Nu ze toch is geboren, kan

ze daarvoor smartengeld vorderen wegens *onterecht leven* (wrongful life).

Gelukkig hebben niet alleen christelijke partijen bij de regering aan de bel getrokken om via reparatie van de wetgeving dit soort absurde schadeclaims te voorkomen. Ook vanuit juridische hoek is tegen deze uitspraak bezwaar aangetekend. Het Deputaatschap bij de Hoge Overheid zal zich beraden over de vraag of er in dat opzicht actie moet en kan worden ondernomen. Er wordt dus voldoende aandacht aan besteed. Het is ook niet mijn bedoeling om het allemaal nog eens dunnetjes over te doen. Toch vraag ik voor deze zaak aandacht, omdat daaruit maar weer blijkt hoe we in Nederland als het om ongeborn of om ongewenst leven op een hellend vlak zitten.

Vergelijking met kippen

Naar aanleiding van de zaak Kelly verkondigde de filosoof en docent ethiek aan de Hogeschool Amsterdam A. von Schmid in *De Volkskrant* van 15 april de opvatting dat abortus van vruchten die naar verwachting een ernstige handicap hebben, eerder plicht is dan optie. Ouders van ernstig gehandicapte baby's moeten op de geboortedag kunnen besluiten het leven van hun kind te laten beëindigen. Deze man vindt dat de kloof tussen mens en dier te groot is geworden. Hij stoort zich aan het preventief ruimen van honderddui-

Eigenlijk hadden ze bij de constatering van de zwangerschap via prenatale diagnostiek moeten laten onderzoeken of hun kindje niet mogelijk met ernstige afwijkingen geboren zou worden. En als dat uit dat onderzoek gebleken zou zijn, hadden ze moeten besluiten om het ongebooren kind te laten aborteren. Waarom zou hun gehandicapte kind niet een schadeclaim tegen de ouders kunnen indienen wegens 'wrongful life'? Het is toch eigenlijk de schuld van de ouders dat hij of zij geboren is? En – misschien de volgende stap – waarom zou de maatschappij de ouders niet aanspreken voor deze tekortkoming? Want een gehandicapt kind vraagt vele offers van de samenleving. Ik bedoel hiermee niet een horrorscenario aan te geven, maar voelt u hoe het hellend vlak steeds steiler wordt, waardoor de gedachtevorming en de ontwikkelingen steeds sneller gaan?

Aanklacht tegen God

Onterecht leven. Een verschrikkelijk woord. Alsof God, Die het leven geeft en het leven van de mens beschermt, het verkeer doet. Eigenlijk is een claim wegens 'wrongful life' een aanklacht tegen God. God heeft het verkeerd gedaan. Maar God doet het niet verkeerd. Hij heeft ook met het leven van een gehandicapte een bedoeling. Al kunnen we

dat niet altijd bekijken en al stelt het handelen van God ons vaak voor raadsels. Want geldt ook in dit verband niet wat de Prediker zegt: 'Ik weet, dat al wat God doet, dat zal in der eeuwigheid zijn, er is niet toe te doen, noch is er af te doen; en God doet dat, opdat men vreze voor Zijn aangezicht.' Wie kan Gods wijs beleid doorgronden? Is het niet de moderne mens die hier spreekt van onterecht leven? De mens die met God heeft afgerekend en zelf wel zal bepalen welk leven nog waard is om geleefd te worden? We wensen de ouders met gehandicapte kinderen, ook de ouders van Kelly, toe dat ze uit het woord van de Prediker troost mogen putten. Die wetenschap geeft meer rust en troost, dan het waarschijnlijk half miljoen euro waar de moeder van Kelly recht op kan doen gelden omdat ze zich schuldig voelt dat haar kind is geboren en daar psychisch onder lijdt. Zou dat geld werkelijk gelukkig maken? Zal dit smartengeld de smart niet vergroten? De Heere bouwt ook onder onze gehandicapten Zijn Koninkrijk. Zouden wij dan God ter verantwoording roepen en van het door Hem geschapen leven zeggen dat het onterecht leven is? God is waarheid en in Hem is geen onrecht.

Capelle aan den IJssel,
ds. W. Silfhout

Uit de bibliotheek

Enige tijd geleden heeft in het *Reformatisch Dagblad* een artikel gestaan van de heer J. Mastenbroek over een haan van de kerktoeren uit Werkendam. Deze haan is naar de school gebracht en heeft jaren op de kast in de koffieruimte *de wacht gehouden*. Wijlen ds. K. de Gier wees de studenten op deze haan die volgens hem 'waakte' over de leer. Met dit nog in het achterhoofd lezen we enkele weken geleden in hetzelfde dagblad dat er nog meer gewaakt wordt over de school. Onze wijkteamchef J.W. Karels heeft zijn bureau aan de Boezemsingel. Hij steekt het niet onder stoelen of banken dat hij gelukkig is met de bibliotheek en de Theologische School. In het betreffende artikel staat: 'Gelukkig mag ik ook het huis aan de Boezemsingel bewaken', zegt Karels, daarmee doelend op de Theologische School met bibliotheek en de kerk.

Naast de genoemde haan en een wakende politiechef waren er het afgelopen kwartaal nog vele anderen die niet zozeer de panden bewaken in de vorm van veiligheid, maar die ervoor waken dat de studenten zonder boeken, de bibliothecaris zonder werk en de bibliotheek zonder geld komt te zitten, door schenkingen naar de school te (laten) sturen.

Van of via de volgende personen ontvingen wij het afgelopen kwartaal weer een groot aantal boeken, foto's e.d.. Van C. T. te C. a.d. IJ./ Fam. van D. te S./ J. G. te H. / per post van J.A. P. te G./ Via ds. G.J. v. A. van N.N. te R./ Fam. H. W. te R./ Via stud. J.M.D. de H. uit nalatenschap van G.M. W.-H. en K. B. te E./ N.N. (3x) / F.C. van R. te R./ E. L. te Z./ Via stud. G. van M. van Mevr. J. S. te K./ Via J. M. vanuit K. tijdens jaarverg. van Vrouwenver. en van Fam. B. te G./ dhr. van B. te R./ dhr. B. K.

te Y./ Via diak. D. K. van N.N. te Z./ C. van D. te E./ dhr. S. te C. a.d. IJ./ C. A. te R./ dhr. B. te R./ Via dhr. A. van B. te G. van Mevr. H.-de R. te D./ P.J. W. te R./ Mevr. A. P. te V./ Via stud. G. B. van Mevr. J. K. te Z./ E. S. te O./ Via stud. G. P. van J. K. te G./ Via stud. E. B. van Mevr. M. te O./ Fam. S. te D./ Via buurman C. via B. en L. uit nalatenschap van dhr. T./ J. R. te N.-L./ T. N. te D.

Van de kerkenraad van 's-Gravenhage ontvingen wij (ook exemplaren voor de studenten en docenten) via dhr. C. van B.: *Ik ben de God van Bethel: 1959-2000*, Geref. Gem. 's-Gravenhage-Zuid. Van Uitgeverij **Gebr. Koster Simson**, *het zonnekind*, ds. P. Melis; *Naar het land dat Ik u wijzen zal. Een reis door Israël aan de hand van oude Duitse gravures van Bijbelse taferelen*, A. Wessels. Van het **Deputaatschap D.M.Z.** via dhr. W. Drooger: *Catechisatielessen bij het vragenboekje van ds. Hellenbroek*, J. de Jager (ook exemplaren voor de studenten). Uitgeverij **Kok** te Kampen stuurde ons per post: Uit de serie *Verklaring van de Hebreeuwse Bijbel: 1 Kronieken*, P.C. Beentjes. We mochten bij de Gemeentebibliotheek van Rotterdam zeven dozen met boeken ophalen die door hen gesaneerd werden. Van Uitgeverij **De Groot Goudriaan: Strijdt gij om in te gaan**, Thomas Watson. De **Jeugdbond Geref. Gemeenten** uit Woerden heeft ervoor gezorgd dat al hun uitgaven compleet in de bibliotheek aanwezig zijn. Het **Dep. voor Evangelisatie** stuurde ons: *De Meester: Meditaties over het leven van de Heere Jezus Christus*. Van de **Theologische Universiteit** te Apeldoorn: *Kohlbrugge: Zijn betekenis en zijn invloed* (Apeldoornse studies, 44), J. van Genderen. Uit handen van de auteur Jos Groenendijk i.o.v. de kerkenraad te Lethbridge: *For His Covenant's Sake: Fifty years of the Neth. Reformed Congregation of Lethbridge 1951-2001*. Uitgeverij **Groen-Jongbloed** stuurde ons: *Als het anders gaat* (Serie: Praktisch en Pastoraal), J.J. Pols; *De Tempel van Salomo*, Tim Dowley. Van **Antiq. Müller** te Hoogvliet: *Register Ethische bezinningen*, J. Douma; *Uit vrije gunst alleen*, P.J. Dorsman; *De erve der vaderen*, F.J. Waverijn. Drukkerij **Gebr. Verloop** uit Alblasterdam stuurde een ingebonden 80^e jaargang van *De Saambinder*. Totaal **1530** boeken / brochures. Financiële bijdragen ontvingen wij per kas of via Postbanknr. **3372627** van: Kerkenraad G.G. Soest(dijk) met echtgenotes tijdens hun bezoek aan de School. Men had dit bezoek gekoppeld aan een ambtsjubileum van een broeder uit de kerkenraad. De kerkenraad van Capelle a.d. IJssel West is naar de school gekomen om het nieuwe meubilair te bezichtigen. Zij waren rond het jubileum de initiatiefnemers van de inzamelingsactie. Ook deze keer kwamen zij niet met lege handen en lieten een gift voor de bibliotheek, met één voor de Theologische School achter / dhr. J. G. te H./ G.B.S./ N.N. op U. (2x) / Via G. van M. van N.N. te K. / Ver. Houvast uit K. a.d. IJ.

tijdens hun bezoek / N.N. te G. / N.N. te L. / P.J. W. te R. voor restauratie Psalmbboekje van Datheen dat eigendom was geweest van ds. G.H. Kersten. / N. D. te G. / N.N. te G. / A.v.E.-d.G. / E. B. te G. / H.J. A. te C. / J. H. te O-B.

De heer J. Mastenbroek heeft twee lezingen gehouden in het land: één voor de vrouwenvereniging 'Weest een zegen' te Krabbendijke en de andere tijdens de jaarvergadering van de vrouwen- en jeugdvereniging te Barneveld. Twee prachtige

bedragen werden gecollecteerd, resp. € 300.— en € 400.—. Alle bedragen opgeteld, samen met de inhoud van het olifantje bij de kopieermachine, komen we aan een heel mooi totaalbedrag van € 1767.55

Alle gevers en geefsters (*wakers*) hartelijk bedankt, ook namens de docenten, studenten en gebruikers van de bibliotheek, voor alle schenkingen!

Rotterdam,

M. Bal.

Isaïc da Costa (1798-1860)

Strijder in de volle wapenrusting Gods

(6)

Opschudding om de Bezwaren

Zelden heeft een boekje van zo geringe omvang zoveel stof doen opwaaien. De inhoud hiervan betekende niets meer of minder dan een oorlogsverklaring aan de verlichte en zelfgenoegzame tijdgeest. 'De verontwaardiging en verbittering door Da Costa's geweldigen aanval gewekt, waren ongelooflijk,' schrijft Wagenaar. 'Een regen van pamfletten, een hoos van schotschriften, een zwerm van spotverzen, een legio van smaad- en schendbrieven, kortom een volslag vulkaan barstte over Da Costa (en Bilderdijk) los.' 'Men was zoo genoeglijk bijéén in den knollentuin zijner staatkundige en godsdienstige gevoelens,' merkt Allard Pierson enigermate spottend op. 'Wat behoefde nu deze of gene zich excentriek aan te stellen en over den muur te klimmen!' Da Costa was "één dier feestverstoorders" geworden. Alhoewel de hier genoemde en uit het Réveil afkomstige geleerde de opvattingen, die in deze kring golden niet (meer) deelde, liet hij aan de intentie van Da Costa's geschrift alle recht wedervaren. Da Costa's ijvervuur werd ontstoken 'zoodra hetgeen hij goddelijke waarheid schatte, werd aangerand; en de natuurlijke hartstochtelijkheid van zijn karakter werd dus versterkt door zijn godsdienstig geloof. (...) Van het geloof, waarvoor hij ontgloeide, was hij eerst zelf door-gloeid.'

Vroegere vrienden als professor Van Lennep onttrokken zich aan de omgang met Da Costa. De reeds

genoemde hoogleraar Van der Palm sprak zich in de voorrede van zijn eerstvolgende prekenbundel openlijk tegen hem uit. Dichters en letterkundigen als Jeronimo de Vries, S.Iz. Wiselius en H.H. Klijn distantieerden zich van de vermetele auteur. Dit was zelfs het geval met ds. Egeling, die hem gedoopt had. De Arnhemse Courant, het toonaangevende liberale blad in die dagen, opende een "Domper-rubriek", waarin Bilderdijk en Da Costa afgeschilderd werden als dompers, die het licht van cultuur en wetenschap probeerden uit te doven. Da Costa werd in dit orgaan zelfs ronduit een 'ellendeling' genoemd! Vanwege zijn aanval op de constitutionele monarchie werd de pamfletist zelfs staatsgevaarlijk geacht.

Ook de vrienden van Da Costa kregen het hard te verduren. Het werd de gevierde literator De Clercq, die als hoofd van een handelshuis ook in maatschappelijk opzicht een vooraanstaande positie innam, kwalijk genomen dat hij Da Costa onder zijn vrienden durfde rekenen. De neerslag van al deze negatieve reacties kunnen we in het door De Clercq dagelijks bijgehouden Dagboek terugvinden. Van professor N.G. van Kampen ontving hij bijvoorbeeld een brief, waarin de stellingen van Bilderdijk en Da Costa 'hoogst noodlottig' werden genoemd. De Clercq kreeg het zelfs van zijn barbier te horen dat er ook 'in de mindere klasse' zoveel over deze zaak gesproken werd. 'Een Nicodemus waagde het destijds niet de stoep van Da Costa's huis bij dag op te stappen,' vertelde naderhand

de bevriende student en geestverwant J.W. Gefken. Bijzonder tekenend is hetgeen Allard Pierson vermeldt in zijn *Gedenkrede* na Da Costa's dood. 'Men vermeed hem [Da Costa] als een melaatsche. Kwam een vriend een bezoek brengen, hij vernam eerst van de dienstmaagd of hij Da Costa ook binnen zou vinden; in dat geval trad hij de stoep weer af, sneller dan hij die opgeklommen was.' Het protest tegen de tijdgeest kwam nu eens niet uit de geleerden van de oude orangistische orthodoxie, maar van een tot het Christendom overgegene Joodse academicus. 'De geest der eeuw schaamd zich voor zijn eigen beeld,' merkte G.J. Vos in zijn tweedelige kroniek *Groen van Prinsterer en zijn tijd* scherpzinnig op.

Tegenschriften

Binnen enkele dagen was echter de gehele oplage van de *Bezwaren* uitverkocht en de tweede en derde druk volgden elkander in snel tempo op. Er rolde een stroom van tegenschriften van de drukpers. W.P.C. Knuttel komt in zijn *Catalogus van pamflettenverzameling* tot een totaal van 13 reacties. J.C. Rullmann geeft zelfs een overzicht van 23 brochures en pamfletten, waarvan het aantal pagina's varieerde van 16 tot 180. De titels van de diverse geschriften zijn menigmaal programmatisch te noemen. Professor Van Kampen trad in het krijt met *Verdediging van het goede der Negentiende Eeuw*, terwijl J. Roemer en Jac. Haafkens dit deden met *Den Geest der Eeuw verdedigd*.

Sommige geschriften waren zelfs niet vrij te pleiten van antisemitistische trekken! Over het algemeen wordt hoog opgegeven van de menselijke waardigheid en de algemeen waargenomen geest van vooruitgang. Het zou te ver voeren hier te zeer in bijzonderheden te treden. Eén uitzondering moeten wij hier maken voor een schrijver, die later tot andere gedachten is gekomen, namelijk J.J.E.F. Schröter. In zijn onder zijn overigens doorzichtige initialen gepubliceerde brochure, die in een tamelijk verzoenende geest was gesteld, kwalificeerde hij Da Costa aanvankelijk als een rustverstoorder en gaf de gesteldheid van kerk en staat hem reden tot dankbaarheid. In een latere levens-

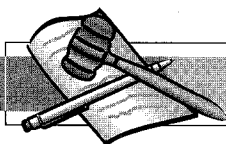
fase werd Schröter echter, getuige zijn volgende publicaties, een overtuigd geestverwant van het Réveil.

Bilderdijks instemming

Wat echter naar de opmerking van Wagenaar een bijna officieel karakter aan het manifest van Da Costa gaf, was de publieke adhesiebetuiging van Bilderdijk. Hoewel de brochure 'wel in de zin van zijn geliefde Leermeester, doch geheel buiten diens voorkennis of medeweten ter perse (was) gelegd,' schaarde deze zich bij alle ontstane commotie onvoorwaardelijk aan de zijde van zijn discipel. Hij liet het echter niet bij woorden. In zijn *De Bezwaren tegen den Geest der Eeuw van Mr. I. da Costa toegelicht*, nam hij in taal, die niet voor tweërlei uitleg vatbaar was, de inhoud van de *Bezwaren* voor zijn rekening, 'het moge den aanbassenden honden lief of leed zijn.' Hem kon immers geen jeugdige onbezonnenheid worden verweten, gelijk men Da Costa heeft gedaan, zo stelde hij. Reeds het motto waaronder Bilderdijk zijn verdediging van Da Costa liet verschijnen, laat ons over zijn bedoeling niet in het onzekere. Dit was ontleend aan 2 Koningen 6:16: 'Vrees niet, want die bij ons zijn, zijn meer dan die bij hen zijn.' Dat deze min of meer provocerende handelwijze weer nieuwe reacties zou uitlokken, behoeft niet te verwonderen. Evenmin dat ten aanzien van de strijd tegen de tijdgeest de wederzijdse fronten nu duidelijk waren afgebakend. De vraag laat zich hier gelden hoe Da Costa zelf, na de tegen zijn vlugschrift gerezen storm van protest, in geestelijk opzicht gesteld was. Welnu, hij mocht naar eigen getuigenis en dat in weerwil van zijn onvolmaakt schrijven, Gods goedkeuring onder vinden. Hij schreef later zelfs 'dat de dagen der wreveligste aanvallen wegens dit (niet zonder veel strijds bewerkte) boekje, onder de gezegendste mijns levens hebben behoord.'

(wordt vervolgd)

Barneveld, W. van der Zwaag

Kerknieuws

Beroepen:

te Hendrik-Ido-Ambacht:
ds. J. Karels te Hardinxveld-Giessendam;
te Nieuwdorp:
ds. B. van der Heiden te Alblasterdam;
te Urk: ds. C. Neele te Aagtekerke;
te Vlissingen:
ds. C.G. Vreugdenhil te Groningen;

Bedankt:

Voor Kampen: ds. C. Neele te Aagtekerke.

DOVENDIENST TE KRABBENDIJK

Student L. Terlouw hoopt op 10 mei D.V. voor te gaan in een aangepaste kerkdienst voor doven en slechthorenden. De dienst wordt gehouden in het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente, J.W. Frisostraat 1 en vangt aan om 15.00 uur. Horenden zijn eveneens hartelijk welkom.

PARTICULIERE SYNODE ZUID-WEST

De roepende kerk van Alblasterdam deelt mee dat op D.V. 15 mei de vergadering van de Particuliere Synode Zuid-West wordt gehouden te Ridderkerk. Aanvang 10.00 uur. De bidstond aan de

vooravond 14 mei is in de kerk van de gemeente te Alblasterdam.

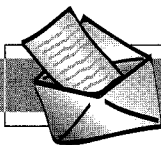
In deze dienst hoopt voor te gaan ds. G.J. van Aalst, preses van de vorige Synode. Aanvang half acht.

BEVESTIGING EV. C. VAN DRUNEN

De evangelisatiepost Emmen van de Gereformeerde Gemeenten is per 1 januari 2003 overgeheveld naar de classis Rijssen en ressorteert voortaan onder de Gereformeerde Gemeente Rijssen-Zuid. In verband hiermee zal evangelist C. van Drunen als ouderling aan deze gemeente worden verbonden. De bevestigingsdienst, die geleid wordt door ds. A. Schreuder, wordt gehouden Deo Volente woensdag 14 mei in de Zuiderkerk, Paulus Potterstraat 2-a te Rijssen en begint om 19.30 uur. Na de dienst is er gelegenheid een kopje koffie te gebruiken en evangelist en mevrouw Van Drunen te begroeten.

KERKELIJK JAARBOEK GEMEENTE OUDE TONGE

Vanaf mei is de scriba:
W. van der Sluijs
Zuidijk 40, 3255 LW Oude Tonge
Tel. 0187-642460 (pag. 241)

Berichten

DISTRICT OOST +16 TE TERWOLDE DE VECHT

Op D.V. 10 mei hoopt dhr. A.G. Blonk een avond te verzorgen over Reformatoren en muziek. Daarnaast zal ook het jongerenkoor Nova Cantica uit Veenendaal een bijdrage leveren. De bijeenkomst wordt gehouden in het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente te Terwolde de Vecht, Avervoordseweg 32 en begint om 19.30 uur.

GEREFORMEERDE GEMEENTE ZWIJNDRECHT

Op donderdag 17 april j.l. promoveerde aan de Erasmusuniversiteit te Rotterdam (faculteit Sociale Wetenschappen) tot doctor in de politicologie de heer J. Weggeman, lid van onze gemeente.

De titel van zijn proefschrift luidt: "Controversiële besluitvorming" met als ondertitel "opkomst en functioneren van groen polderoverleg".

Vanaf deze plaats willen wij de jonge doc-

tor hartelijk feliciteren met dit prachtige resultaat.

De kerkenraad

ACTIE- EN GEZINSMARKT TE HENDRIK IDO AMBACHT

Op D.V. zaterdag 10 mei 2003 zal er in de sloopshal van "Scheepsbouw Alblas", Nieuwe Bosweg 2, H.I. Ambacht, een verkoping worden gehouden.

De opbrengst komt ten goede aan de plaatselijke gemeente en gedeeltelijk voor de zending.

De verkoping begint om 8.30 uur en zal ongeveer 16.00 uur worden afgesloten.

Er wordt een uitgebreid assortiment aan goederen aangeboden. Ook voor de kinderen en jeugd zijn er de nodige activiteiten.

ROMMELMARKT IN BOSKOOP

Op D.V. zaterdag 10 mei 2003 zal in Boskoop een rommelmarkt worden gehouden op het parkeerterrein naast de kerk aan de Mendelweg. De openingstijden zijn van

09.30 - 16.00 uur. Op deze markt wordt naast de gebruikelijke "rommel", een breed assortiment artikelen verkocht. De opbrengst is bestemd voor: "Hulp bij de heropbouw van Irak" (Dep. Bijz. Noden), de aktie van het GBS voor het verspreiden van Roemeense Bijbels en bestedingen binnen de gemeente.

KOOR- EN SAMENZANGAVOND KAPELLE-BIEZELINGE

Op D.V. zaterdag 10 mei a.s. is er in de kerk van de Gereformeerde Gemeente van Kapelle-Biezeling een Koor- en Samenzangavond. **Aanvang: 19:30 uur.**

Medewerking verlenen: Jeugdkoor "Jong Crescendo" Kapelle, Jeugdkoor 'De Jonge Lofstem' Scherpenisse, Gemengd koor 'A Capella' Yerseke, 'Walchers Mannenkor' Middelburg en Mannenkor 'Jeduthun'

Krabbedijke.

De netto-opbrengst van de collecte is bestemd voor ELEOS.

De organisatie van deze avond gaat uit van de Ring Zeeland van Zangverenigingen van de Gereformeerde Gemeenten. Ds. J.J. Tanis hoopt deze avond met ons te openen.

FIETSTOCHT GELDERMALSEN

T.b.v. Bouwfonds Ger. Gem. Tricht-Geldermalsen wordt er zat. 3 mei een fiets- en autotocht georganiseerd over de bloeiende Betuwe. Opstappen Oudenoord 12 Geldermalsen tussen 09.00 en 11.00 uur. Fietshuur is mogelijk, tel. 0345-651269. Tevens mogelijkheid om nieuwe kerkgebouw te bezichtigen. Verder rondvaart en kinderspellen. Inschr. en vragen: 0345-576368. Voor jong en oud!

11.15 en 18.30 uur ds. M. Karens (in de Geref. Kerk); Westkapelle 9.30 en 14.00 uur ds. B. van der Heiden en 18.30 uur ds. Moens; Westzaan 10.00 en 15.30 uur stud. Terlouw; Woerden 10.00 en 18.30 uur ds. W. Harinck; Yerseke 9.30 en 18.00 uur ds. Verweij en 14.00 uur leesdienst; Zeist 10.00 en 18.30 uur leesdienst; Zoetermeer 16.30 uur ds. Paul; Zwijndrecht 9.30 en 16.30 uur ds. Mijnders; Zwolle 19.00 uur ds. Kleppe.

DINSDAG 6 MEI 2003

Amsterdam-Noord (Melkweg 16) 19.30 uur ds. J. Beens; Andijk 19.30 uur (H.D.) ds. Hogchem; Delft 19.45 uur ds. Schipper; Marknesse 19.30 uur (H.D.) ds. Hoogerland; Ouddorp 19.30 uur ds. Van Krimpen; Puttershoek 19.30 uur ds. Hakvoort; Rotterdam-Centrum 19.30 uur ds. F. Mulder; Vlaarding 19.30 uur ds. Veenendaal.

WOENSDAG 7 MEI 2003

Aalst 19.30 uur ds. Van Dieren; Beekbergen 19.30 uur ds. Vermeij; Benthuizen 19.30 uur ds. M. Karens; Berkenwoude 19.30 uur ds. Meeuse; Brakel 19.30 uur stud. De Heer; Dinteloord 19.30 uur ds. Verweij; Doetinchem 19.30 uur ds. Van der Net; Hellevoetsluis 19.30 uur ds. De Wit; Hilversum 19.45 uur ds. Mouw; Hoogeveen 19.30 uur ds. Tuinier; Leerdam 19.30 uur ds. J. de Pater; Nijkerk 19.30 uur stud. Bakker; Nisse 19.30 uur ds. Schot; Oostvoorne 19.30 uur ds. Neele; Opheusden 19.30 uur ds. Hakvoort; Opperdoes 19.30 uur ds. Van Krimpen; Poortugaal 19.30 uur stud. G. Beens; Rotterdam-Alexanderpolder 19.30 uur ds. Zippro; Scherpenzeel 19.30 uur ds. Van Boven; Spijkenisse 19.45 uur ds. Kattenberg; Zaandam 19.30 uur ds. Visscher; Zwijndrecht 19.30 uur stud. G. Pater; Zwolle 19.30 uur ds. F. Mulder.

DONDERDAG 8 MEI 2003

Capelle a/d IJssel-West 19.45 uur ds. Zippro; Genemuiden 19.30 uur ds. Hoogerland; Hendrik-Ido-Ambacht 19.45 uur ds. Mondria; Kampen 19.30 uur ds. Melis; Kootwijkerbroek 19.30 uur ds. Sonneveld; Krimpen a/d IJssel 19.30 uur ds. Schot (bijbellezing); Kruijningen 19.30 uur ds. Hakvoort; Melissant 19.30 uur ds. J. Karels (openb. bel.); Rotterdam-IJsselmonde 19.30 uur ds. Schreuder; Rotterdam-Zuid 19.45 uur ds. Schipper; Sint Annaland 19.30 uur stud. Terlouw; Stolwijk 19.30 uur ds. Tanis; Tricht-Geldermalsen 19.30 uur ds. M. Karens.

VRIJDAG 9 MEI 2003

Den Helder 19.30 uur ds. Van der Net; Klaaswaal 14.30 uur ds. Van Aalst (huw. bev.).

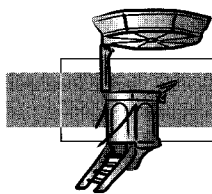
EVANGELISATIESAMENKOMSTEN

Alkmaar:

Kerkgebouw 't Wuiver 2-a, Oudorp NH, gem. Alkmaar. Diensten zondag 4 mei om 10.00 uur evangelist J. Krijgsman en 17.00 uur leesdienst.

Amsterdam:

Evangelist J. Krijgsman; Bij Simon de Looier, Looiersgracht 70; dienst iedere zondag om 10.30 uur. Bijbelcursussen elke dinsdag vanaf 18.30 uur.

Predikbeurten

ZONDAG 4 MEI 2003

Aagtekerke 9.30 en 19.00 uur ds. Neele en 14.30 uur leesdienst; Aalburg 9.30 en 18.00 uur ds. J. de Pater; Alblasserdam 9.30 en 16.30 uur leesdienst; Amersfoort 9.30 en 16.30 uur ds. Visscher; Andijk 19.00 uur ds. J. Beens; Apeldoorn 10.00 en 16.00 uur ds. Meeuse; Arnhem 10.00 en 18.00 uur ds. Kattenberg; Barneveld 9.30 en 19.00 uur ds. Hogchem; Beekbergen 19.00 uur ds. Meeuse; Benthuizen 9.30 uur ds. Paul; Boskoop 9.30 en 16.30 uur ds. Golverdingen; Capelle a/d IJssel-Middelwatering 10.00 en 16.30 uur leesdienst; Capelle a/d IJssel-West 10.00 en 17.00 uur leesdienst; De Valk-Wekerom 9.30 en 19.00 uur ds. Van Boven; Doetinchem 11.15 uur leesdienst en 15.30 uur ds. Kattenberg (openb.bel.) Meesterstraat; Dordrecht 10.00 en 17.00 uur ds. P. Mulder; Drachten 9.30 en 19.00 uur leesdienst; Elspeet 10.00 en 18.30 uur ds. Vermeij; Ermelo 9.30 en 18.30 uur ds. L. Blok; Gouda 9.30 en 16.30 uur leesdienst; 's-Gravenhage 10.00 uur leesdienst en 19.15 uur ds. Zippro; 's-Gravenpolder 9.30 en 14.00 en 18.00 uur leesdienst; 's-Gravenzande 19.15 uur ds. Schot; Groningen 9.45 en 15.30 uur leesdienst; Hardinxveld-Giessendam 9.30 en 18.00 uur ds. W.J. Karels; Hendrik-Ido-Ambacht 14.30 uur ds. Van Krimpen; Hilversum 19.00 uur ds. Visscher; Hoogeveen 9.30 en 15.30 uur ds. Hoogerland; Houten 11.00 en 16.30 uur ds. Van der Net; Kampen 17.00 uur stud. De Heer; Kapelle-Biezeling 9.30 en 18.00 uur ds. Tanis en 14.00 uur leesdienst; Klaaswaal 9.30 en 17.00 uur ds. Van Aalst; Krimpen a/d IJssel 10.00 en 16.30 uur ds. Schot; Leerdam 15.30 uur stud. Bakker; Lisse 19.00 uur ds. Schipper; Marknesse 9.30 en 14.30 uur stud. De Heer; Meeuwen 14.30 uur ds. Melis; Middelburg-Centrum 9.30 uur ds. Moens en 14.00 uur ds. Verweij; Middelburg-Zuid 9.30 en 18.30 uur ds. Van Gelder en 14.00 uur leesdienst; Middelharnis 9.30 en 18.00 uur ds. J.

Karels; Moerkapelle 9.30 uur ds. Bac en 18.00 uur leesdienst; Nieuwdorp 14.30 uur ds. Tanis; Nieuwerkerk Zld 9.30 en 15.30 uur ds. Gunst (openb. bel.); Nunspeet 9.30 en 15.00 uur ds. Clements; Oostburg 18.30 uur ds. A.B. van der Heiden; Oosterend-Texel 10.00 en 18.00 uur ds. Van Dijk; Oosterland 14.30 uur ds. Van Gelder; Opheusden 10.00 en 18.30 uur ds. J. Karens; Opperdoes 10.00 en 16.00 uur ds. J. Beens; Oud Beijerland 9.30 en 18.00 uur ds. Van Krimpen; Poortvliet 14.30 uur ds. Hakvoort; Puttershoek 10.00 en 15.30 uur ds. Baaijens; Rhenen 10.00 en 17.30 uur ds. Veenendaal; Ridderkerk 18.00 uur stud. G. Pater; Ridderkerk-Slikkerveer 14.30 uur ds. De Wit; Rijssen-Noord 9.30 en 18.30 uur (H.D.) ds. Van Dieren en 14.30 uur leesdienst; Rijssen-West 9.30 uur ds. Mol en 15.00 uur ds. Van Dieren; Rijssen-Zuid 9.30 en 18.30 uur ds. Schreuder en 14.30 uur leesdienst; Rotterdam-Alexanderpolder 10.00 uur ds. Moerkerken; Rotterdam-Zuid 15.00 uur ds. W.J. Karels; Scherpenisse 9.30 en 18.30 uur ds. Brugge en 14.30 uur leesdienst; Scherpenzeel 10.00 en 17.30 uur ds. Silfhout; Scheveningen 10.00 en 17.00 uur ds. Zippro; Sint Annaland 9.30 en 18.30 uur ds. Hakvoort; Sint Philipsland 15.00 uur ds. Brugge; Soest 9.30 en 15.00 uur stud. G. Beens; Spijkenisse 14.30 uur ds. P. Mulder (openb. bel.); Stolwijk 19.15 uur ds. Golverdingen (openb. bel.); Terneuzen 10.00 en 15.30 uur ds. C. Harinck; Terwolde-De Vecht 9.30 en 14.30 uur (H.D.) ds. Tuinier; Tricht-Geldermalsen 10.00 en 18.30 uur stud. Bakker; Uddel 10.00 en 18.30 uur ds. Mouw; Utrecht 19.00 uur (H.D.) ds. Van de Net; Veen 9.30 en 18.00 uur ds. Melis; Veenendaal 9.30 en 17.00 uur ds. Sonneveld; Vlaarding 10.00 en 16.30 uur ds. Boogaard; Vlissingen 9.30 (H.A.) en 16.00 uur ds. Vreugdenhil; Waarde 9.30 en 18.00 uur ds. Hofman en 14.00 uur leesdienst; Waardenburg 10.00 en 18.30 uur ds. Mondria; Wageningen 10.00 en 18.30 uur ds. F. Mulder; Werkendam

Dagje Amsterdam? Kom dan ook eens naar Simon de Looier. Hartelijk welkom op dinsdag t/m zaterdag van 10.00 tot 16.00 uur!

Emmen:

Evangelist C. van Drunen; kerkgebouw Prinsesselaan 6-1 te Emmen; diensten iedere zondag om 9.30 en 15.30 uur.

Leeuwarden:

Evangelist G. van de Breevaart; Kerk van de Zevende Dags Adventisten, Eeskwerd 1; diensten iedere zondag om 9.30 en 16.00 uur.

Merksem:

Evangelist J. Witte; Prot. Kerk, Oude Barreelei 64; diensten iedere zondag om 10.00 en 17.00 uur.

Tilburg:

Kerkgebouw Offenbachstraat 105-107. Diensten iedere zondag om 10.00 en 17.00 uur evangelist H.J. van den Boogaart. U bent hartelijk welkom in de BIJBELwinkel van dinsdag-zaterdag, tussen 10.00 en 17.00 uur. Offenbachstraat 107.

Te huur: Luxe, schone vakantiewoning in natuurgebied bij Hellen-doorn. (2-8 pers.), voorzien van wasm. en c.v. Nog vrij van 28-5 t/m 16-6 en van 27-6 t/m 4-7 en na 15-8. Inl. 0578-613395.

Te huur in Uddel vak. woning 4 à 5 pers. in bos en heide rijke omgeving, om tot rust te komen. Incl. c.v., magnetron. Nog vrij wk. 19 t/m 25, 27, 28 en na wk 32.

Advertenties

Maar Gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk; opdat gij zoudt verkondigen de deugden Desgenen, Die u uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht; 1 Petrus 2 : 9

Met diepe droefheid geven wij u kennis, dat de HEERE voor ons onverwachts uit ons midden heeft weggenomen mijn innig geliefde man, onze innig geliefde vader en opa.

HENDRIK VAN WENDEL

echtgenoot van Margje Beens

in de leeftijd van 72 jaar

Genemuiden: M. van Wendel-Beens

H. van Wendel

A. Aarnoudse-van Wendel

H.J. Aarnoudse

Grafhorst: J. van Wendel

H. van Wendel-ten Cate

D. van Wendel

W. van Wendel-Rook

Genemuiden: W. van Wendel

F. van Wendel-Kolk

Grafhorst: H.J. van Wendel

G.J. van Wendel-Bonthuis

G. van Wendel

H. van Wendel-Rook

Genemuiden: G.A. van Wendel

K.J. van Wendel

J. van Wendel-Kranenburg

S. van Wendel

G. van der Vegt

en kleinkinderen

27 april 2003, Stuivenbergstraat 3
8281 EJ Genemuiden

Mijn man, onze vader en opa is thuis opgebaard.

De rouwdienst wordt D.V. gehouden, op zaterdag 3 mei in de "Jachin en Boaz" kerk van de Gereformeerde Gemeente te Genemuiden, aanvang 10.30 uur, waarna aansluitend de begrafenis zal plaatsvinden. Na afloop van de begrafenis is er gelegenheid tot condoleren in het kerkgebouw.

Indien u met ons de rouwdienst en de begrafenis wenst bij te wonen, wordt u hierbij uitgenodigd.

Liever geen bezoek aan huis – Geen bloemen.

Indien u geen rouwkaart heeft ontvangen, gelieve deze advertentie als zodanig te beschouwen.

Voor Moederdag

BESTEL NU!

Ja, ik bestel:

.. ex. Ik zal raad geven € 14,95
.. ex. Ik zal wederbrengen € 16,50
.. ex. Bunyan in beeld € 37,50
.. ex. Geop. vensters à € 23 / € 20

Levering per omgaande

O rechtstreeks of

O via boekhandel.....

..... te

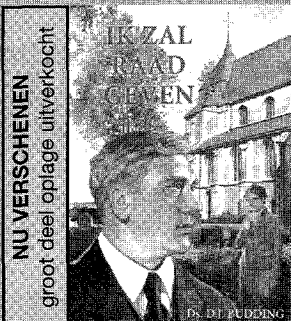
Naam

Adres

Postcode

Plaats

BON FRANCO STUREN NAAR
Uitgeverij de Ramshoorn
Antw. nr. 860, 4460 WB Goes

IK ZAL RAAD GEVEN

DS. D.J. BUDDING

Warm geschreven vervolg op 'Ik zal wederbrengen', met veel autobiografische gegevens. Johannes is predikant geworden en in zijn nieuwe gemeente maakt hij bijzondere dingen mee. Er zijn zorgen, maar er gebeuren ook wonderen. Ontroerend is ook het afscheid als Johannes een beroep heeft aangenomen naar N. € 14,95

GEOPENDE VENSTERS

Overdenkingen uit het Bijbelboek Daniël door ds. D.J. Budding. (incl. gespreksvragen). Prijs: € 23,00

Samen met 'IK ZAL RAAD GEVEN' € 20,00

geldig t/m 10 mei

BUNYAN IN BEELD

Boeiende levensbeschrijving over John Bunyan met veel informatie van Bunyanmonumenten die tijdens een Bunyanreis bekeken kunnen worden. Het is een zeer aantrekkelijk kijk- en leesboek met kleurenfoto's, waardoor het nauwe verband tussen Bunyans leven en De Christenreis duidelijk uitkomt. € 37,50

Uitgeverij
'de Ramshoorn'
Putwei • GOES

www.ramshoorn.nl

BEL EN BESTEL: 0113 -230 340
TOT 22:00 uur 's avonds
FAX 0113 - 218 691

**Tekort aan leerkrachten
in het Reformatorisch
onderwijs in Canada,
een grote zorg.**

*De Calvin Christian School
is een priveschool met
ongeveer 640 leerlingen
(basis- en voortgezet
onderwijs) die uitgaat van
de Gereformeerde
Gemeenten in Lethbridge,
Alberta, Canada.*

Vanwege interne groei en vertrek van enkele leerkrachten is de Calvin Christian School op zoek naar

leerkrachten

die in deze nood willen voorzien en het Reformatorisch onderwijs in Canada willen steunen. De vacatures gelden zowel voor de basisschool (onderbouw, middenbouw en bovenbouw) als voor het voortgezet onderwijs.

Leerkrachten en Pabo studenten die geïnteresseerd zijn kunnen schrijven of faxen naar de secretaris van het schoolbestuur; Mr. Clarence Visser, Box 205, Stirling, Alberta, Canada, TOK 2EO Phone: 01 403 756 3354 Fax: 01 403 756 3374.

Voor verdere informatie kunt u bellen naar de contactpersoon in Nederland: Dhr. J. de Wilde, tel. 0182-613257

Voor allerlei vragen, email direkt naar een leerkracht die ook via een advertentie in Nederland op de Calvin Christian School les is gaan geven: henk@telusplanet.net, fax 01 403 553 3256 of email directeur William Grisnich: office@ccschool.ca, fax 01 403 381 4241

Te huur **ruime vakantiewoning**
in **Zuid-Alberta, Canada**,
omgeving van Lethbridge.
Prachtig gelegen, uitzicht op rivier,
prairie en Rocky Mountains,
dichtbij dorp en kerken.
Voor inlichtingen 00-1403-553-4023.
Hollands sprekend.

Begrafenis Verzorging Tollenaar
van Swindenstraat 25, 4532 KC Terneuzen
Tel. 0115-612554 - **Geen crematies**

Collectebonnen machinaal tellen?

**vraag demo en/of referentie
Den Hertog 0314-341381/0548-515415**

**De volgende 7 cassettes bieden wij u
t.b.v. de zending te koop aan:**

Ds. P. Blok	2 Samuël 7:20-29
Ds. G. Clements	Johannes 20:27
Ds. J.J. van Ekeveld	Jesaja 55:7
Ds. M. Golverdingen	Psalm 84:4
Ds. W. Harinck	Romeinen 8:31
Ds. M. Karens	Johannes 16:8-10
Ds. C.J. Meeuse	Mattheüs 12:43-45

De cassettes zijn helder en duidelijk
opgenomen. De prijs is slechts € 23,-
Geen Portokosten.

Inl. I. Bos, Leusbroekerweg 15, 3832
BG Leusden. Tel. en Fax nummer:
033-2862261 Dagelijks van 8-22 uur.
Bgg. 06-28378488.

begrafenisverzorging T. den Hollander

Begravenissen in Vlaardingen,
Rotterdam, Gouda, den Haag
en omstreken.

Opbaarmogelijkheden in een
door u gewenst uitvaartcentrum
of thuis met koeling.

Geen crematies.

Dag en nacht bereikbaar.

Mozartlaan 13
3131 ES Vlaardingen
Tel. 010 - 4600509

IN LIEFDEVOLLE HERINNERING...

Uw gedachten over een uniek gedenkteken geven
wij gestalte in natuursteen. Vraag naar het
fotoboek met vele voorbeelden.

Goes: Ronde Ringbaan-West
Telefoon (0113) 216555

Middelburg: Arnesteinweg 40
Telefoon (0118) 612579

Zoetermeer: Argonstraat 66
Industrieterrin Lansinghage
Telefoon (079) 3615010

Email: info@grafgedenktekens.nl

KLASSIEKE ORGELS

Hoofddealer van **Johannus,
Eminent, Ahlborn,
Sweelinck, enz.**

Tel.: 0180 - 31 56 52

Nieuwerkerk a/d IJssel, Vrijheidslaan 55
Krabbendijke, Oostpolderweg 1
Nederhemert Noord, Kapelstraat 1
Beesd, Veerweg 14
Papendrecht, Overtoom 18

UNIEK IN KLASSIEK

Begrafenisverzorging Kina
Begravenissen in Capelle a/d IJssel
e.o. D.W. Schipper, tel. 010-458 31 12.
Wij verzorgen geen crematies.

Boeder Scherpenzeel

AMBTSKLEDING

Kostuums: 2 en 3 delig zwart - grijs - e.a.
Preekjassen ~ Jacquets ~ Pantalons
Streppantalons ~ Overhemden ~
Stropdassen ~ Sokken ~ Overjassen
Hoeden ~ Schoenen

Winkel:

Dorpsstraat 229, 3925 KC Scherpenzeel
Telefoon 033-2778899 / 033-2778068

Op afspraak - service aan huis

Van BOEKHANDEL & UITGEVERIJ Horssen bv

DORPSTRAAT 100 - 3881 BE PUTTEN
Tel. 0341 36 22 77 Fax 0341 36 20 77

Statenbijbels - Huisbijbels - Kinderbijbels
Kerkbijbels (alles Statenvertaling)
Theologische werken - Dagboeken
Bijbel- en Catechismusverklaringen
Leesboeken voor jong en oud
Voordeelaanbiedingen
Tweedehands en Antiquarisch
Psalm- en Muziekboeken
Bladmuziek (noten en klavarskribo)
CD's en Musicassettes
Boeken- en CD-bonnen
Wens- en Gelegenheidskaarten